

Nr 258.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående lån för uppförande av en anläggning för tillverkning av strängbetong; given Stockholms slott den 10 maj 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 maj 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Domö, anför efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

I en den 5 februari 1940 dagtecknad framställning har *Aktiebolaget Betongindustri* anhållit om ett lån av statsmedel å 1,000,000 kronor för uppförande av en fabrik för tillverkning av strängbetong.

Av vid bolagets framställning fogade handlingar framgår bland annat följande:

Bolaget har förvärvat ensamrätten för Sverige för tillverkning av strängbetong enligt den s. k. hoyerska metoden. Som förberedande arbeten för upptagande av dylik tillverkning i fabriksdrift har bolaget bedrivit ett ingående forsknings- och experimentarbete, som dragit kostnader till belopp överstigande 125,000 kronor. Ehuru bolaget funnit, att en provisorisk tillverkning icke kunde bliva ekonomiskt lönande, har bolaget dock påbörjat

en sådan för att därigenom bland annat erhålla nödig erfarenhet för planläggning av en framtida större fabriksstillverkning. Leverans av bland annat betongbalkar har sålunda sedan årsskiftet kunnat äga rum till framför allt förstärkning av skyddsrum. Bolaget har även inköpt en för en större fabriksanläggning lämplig tomt vid Liljeholmens hamnplan i Stockholm. Äganderätten till tomten har överflyttats på ett av bolaget bildat dotterbolag, Aktiebolaget Kv. Tryckeriet, vilket även skulle inträda som den egentliga låntagaren. Dotterbolaget, med ett aktiekapital av 400,000 kronor, skulle emellertid allenast få karaktären av fastighetsbolag, medan sökandebolaget skulle bedriva själva fabriksrörelsen och tillhandahålla erforderligt rörelsekapital. Anläggningskostnaden har preliminärt beräknats till 2,560,230 kronor enligt följande uppställning:

Tomt	kronor	1,210,230
Fabriksbyggnad	»	1,100,000
Fasta maskiner och formar	»	250,000
		<hr/>
	Kronor	2,560,230.

Finansieringen avses skola ske enligt följande plan:

Bottenlån i Stockholms stads sparbank (0—28 % av värdet)	kronor	700,000
Lån av tomtförsäljaren, Esselte (28—39 % av värdet) ..	»	285,000
Statslån (39—79 % av värdet)	»	1,000,000
Lån från Aktiebolaget Betongindustri	»	175,230
Aktiekapitalet	»	400,000
		<hr/>
	Kronor	2,560,230.

Tomtens nuvarande taxeringsvärde utgör 950,000 kronor. Sedan bebyggelse skett å densamma, gator framdragits och kaj utbyggt, räknar sökandebolaget med att taxeringsvärdet kommer att ungefär svara mot anskaffningsvärdet, eller 2,500,000 kronor.

Som säkerhet för statslånet erbjudes inteckning, liggande efter 985,000 kronor, i den blivande fabriksfastigheten jämte borgen av Aktiebolaget Betongindustri för å lånet löpande ränta samt för gäldande av årliga amorteringar å 50,000 kronor under åtta år. Amorteringen föreslås skola börja sedan 2 år förflutit från lyftningsdagen. Lånet skall bindas på 10 år; efter denna tids förlopp skall då återstående del av lånet lösas, om långivaren så fordrar.

Över framställningen hava, efter remiss, byggnadsstyrelsen, bostadssociala utredningen, kommerskollegium och statskontoret avgivit utlåtanden. Vid kommerskollegii utlåtande är fogat ett från ingenjörsvetenskapsakademien inhämtat yttrande.

Byggnadsstyrelsen har anfört följande:

Strängbetongen vore armerad med dragen, seghärdad ståltråd av hög hållfasthet. Tråden sträcktes med viss kraft före ingjutningen, varigenom erhöles en förspänning, som sedermera utnyttjades för undvikande av drag-

spänningar i betongen vid normal belastning. Härigenom vunnes även den fördelen, att risken för sprickbildningar på grund av betongens krympning eliminerades, varjämte avsevärd materialbesparing och reduktion av dimensionerna ernådades. Enär konstruktionerna bleve lätta och därför transportkostnaderna jämförelsevis låga, kunde standardmässig tillverkning av plattor och balkar av strängbetong troligen ske med ekonomisk fördel. Särskilt under nuvarande förhållanden då stora svårigheter förelåge att anskaffa järnbalkar och armeringsjärn till rimliga priser, borde användandet av strängbetong innebära icke oväsentliga lättnader vid materialanskaffning för byggnadsföretag. Av de remissakten bilagda handlingarna framginge, att även vid normala materialpriser byggnadskonstruktioner av strängbetong ställde sig billigare än sådana av vanlig armerad betong.

För användning av strängbetong talade även det förhållandet, att materialen till denna funnes att tillgå inom landet och att den i jämförelsevis stor omfattning torde kunna ersätta utländska järnbalkar, av vilka hittills importerats stora kvantiteter.

Såsom sammanfattning ville styrelsen uttala, att strängbetongen innebure ett steg framåt mot rationalisering inom husbyggnadsområdet, varför igångsättandet av en fabriksmässig tillverkning borde i möjligaste mån underlättas. På grund härav och då styrelsen för sin del icke hade något att erinra mot den av sökandebolaget uppgjorda finansieringsplanen, finge styrelsen tillstyrka bifall till framställningen.

Bostadssociala utredningen har utlåtit sig på följande sätt:

Med hänsyn till det allmännas självfallna intresse att söka nedbringa kostnaderna för bostadsbyggande utan att försämra dess kvalitet vore varje uppslag, som kunde möjliggöra övergång från hantverksmässiga byggnadsmetoder till rationaliserad industriell produktion, av intresse. En vid husbyggnad och ej minst vid uppförande av ur social och ekonomisk synpunkt tillfredsställande smålägenheter viktig och omfattande del av produktionen, där hittills till synes oöverstigliga hinder legat i vägen för verkligt effektiv rationalisering, representerades av betonggjutningsarbetena. Fabriksmässig framställning på detta område hade förefallit ekonomiskt nästan otänkbar på grund av svårigheten att i färdiga enheter transportera, hantera och montera de mycket tunga betongkonstruktionerna.

Enligt bostadssociala utredningens mening representerade den nya s. k. strängbetongen en till sina verkningar på framtida husbyggande betydelsefull uppfinning. Metoden syntes möjliggöra fabriksmässig framställning av såväl balkar som plattor av betong, enär det nya materialet på grund av sin stora hållfasthet torde kunna tillverkas i smäckra dimensioner, som underlättade erforderliga transporter. Enligt remisshandlingarna bifogade intyg av experter besutte strängbetong därjämte egenskapen att kunna kapas i mindre stycken utan att de enskilda delarnas bärighet minskades, under det att hittillsvarande betongkonstruktioner i de flesta fall endast fungerade fullgott i komplett skick. Med stöd av nämnda sakkunnigas uttalanden hölle utredningen det för sannolikt, att i första hand bjälklagskonstruktioner såväl av järn och trä som av betong kunde ersättas av lämpligt utformade konstruktioner av strängbetong. Även vid takkonstruktioner torde materialet på grund av sin brandsäkerhet och relativt ringa vikt besitta stora möjligheter.

Under hänvisning till de intressen utredningen närmast hade att bevaka ville utredningen även erinra om de svårigheter beträffande järnförsörjningen, som framträtt efter krigets utbrott. För bostadsbyggandets del syntes visserligen dessa svårigheter kunna i ej obetydlig grad undanröjas genom över-

gång till mindre järnkrävande konstruktioner. Dock framstode knappheten eller åtminstone osäkerheten i tillgången på vissa järnvaror, vilka krävdes för ändamål av i nuvarande läge större angelägenhetsgrad än bostadsbyggande, såsom ett av de viktigaste argumenten mot åtgärder till stöd för bostadsproduktionen. Ur bostadsförsörjningssynpunkt vore därför tillkomsten av inhemsk produktion av ett material med strängbetongens egenskaper att hälsa med tillfredsställelse.

Då läget på kapitalmarknaden för närvarande syntes lägga hinder i vägen för finansiering av ifrågavarande tillverkning helt på enskild väg och då det nya materialet enligt utredningens mening skulle utgöra en värdefull tillgång för den svenska byggnadsmarknaden, ville utredningen tillstyrka det sökta lånet av statsmedel för möjliggörande av fabriksmässig tillverkning av strängbetong.

Ingenjörsvetenskapsakademien — som låtit två sakkunniga av sina ledamöter, nämligen professorn C. Forssell och teknologie doktorn A. F. Samsoe granska handlingarna i ärendet ävensom besiktiga den i drift varande provfabrikationen av strängbetong vid sökandebolaget — har tillstyrkt bifall till framställningen.

Kommerskollegium har anfört i huvudsak följande:

Den förebragta tekniska utredningen visade, att strängbetong — där armeringen utgjordes av seghärdad ståltråd, som i tillräcklig omfattning kunde tillverkas inom landet — torde kunna erhålla en vidsträckt användning för fabriksstillverkning av olika betongvaror, bland annat för att vid husbyggnader ersätta bjälklag av vanlig armerad betong eller järnbalkar. Härvid skulle järnåtgången kunna nedbringas i förra fallet till $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{5}$ och i senare fallet till $\frac{1}{10}$ à $\frac{1}{20}$. Med hänsyn till begränsningen av möjligheterna att inom landet tillverka olika profiler av för byggnadsverksamheten erforderliga järnbalkar syntes det jämväl under normala förhållanden få anses vara av värde för landet att hava tillgång till en fabriksmässig tillverkning av strängbetong. Av än större betydelse torde en sådan tillverkning bliva under tider liknande dem som nu rådde, då möjligheterna till import av för husbyggnadsverksamheten nödvändiga varor i många fall helt beskurits. Kollegium funne det därför vara av betydelse att från det allmännas sida ökad uppmärksamhet ägnades uppslag, som verksamt kunde bidra till landets förseende med ändamålsenligt byggnadsmaterial.

Uppförandet av en fabriksanläggning av här ifrågasatt art i fullt driftsfärdigt skick torde komma att draga en tid av ungefär ett år. Kollegium hade under hand med sökandebolaget dryftat möjligheten att — i stället för att under nu rådande ogynnsamma ekonomiska förhållanden igångsätta ett förhållandevis omfattande nytt fabriksprojekt — utöka den redan i gång varande provisoriska tillverkningen. Kollegium hade emellertid härvid kommit till den uppfattningen, att ett sådant provisorium ur flera synpunkter vore mindre lämpligt. Dels fordrade tillverkningen tillgång till förhållandevis stora lokaler och dels vore tillverkningen i stort behov av vissa tekniska hjälpmedel, som icke kunde komma till användning vid en mindre hantverksmässig fabrikation. Därtill komme även att produktionskostnaderna vid en provisorisk drift kunde bliva inemot de dubbla mot vad som räknats med vid en fullt fabriksmässig tillverkning. Det torde även vara av värde att byggnadsverksamheten, om än i ringa omfattning, i möjligaste mån upprätthölles. Gjorda utredningar hade jämväl givit vid handen, att strängbetong även under normala förhållanden i ekonomiskt hänseende framgångsrikt torde kunna konkurrera med andra byggnadsmaterialier.

Kollegium framhåller vidare, att vid en av kollegium företagen undersökning hade framgått, att någon mera avsevärd begränsning av byggnadsprogrammet knappast torde kunna ifrågakomma, därest produktionskostnaderna skulle kunna hållas nere. Vissa inskränkningar hava dock synts kollegium möjliga, varigenom det sökta lånebeloppet av statsmedel skulle kunna minskas till 800,000 kronor. Mot de av sökandebolaget föreslagna lånevillkoren och säkerheterna för lånet har kollegium icke funnit anledning till erinran. Enligt kollegii mening borde räntesatsen beräknas lika med den för lån ur industri- eller manufakturförslagslånefonden gällande samt lånet av statskontoret efter samråd med kollegium utbetalas i mån av byggnadsarbetets fortgång. Såsom villkor borde tillika föreskrivas att lånet skulle lyftas före den 1 oktober 1941.

Statskontoret har anslutit sig till vad kommerskollegium i ärendet anfört samt därutöver för egen del anfört följande:

Av lånet, som syntes böra löpa med fem procents ränta, torde ett belopp av 400,000 kronor böra återbetalas under åtta år med lika kapitalbelopp årligen och återstoden — 400,000 kronor — senast inom tio år, allt från lyftningsdagen. Såsom säkerhet torde kunna godtagas inteckningar i fastigheten nr 2 i kvarteret Tryckeriet i Stockholm med förmånsrätt näst efter inteckningar å 985,000 kronor jämte borgen för lånets amorteringsdel av Aktiebolaget Betongindustri. Lånet torde få lyftas allteftersom anläggningen färdigställdes, dock högst med belopp som vid varje tillfälle motsvarade en tredjedel av det sedan sista utbetalningen nedlagda kapitalet. De närmare villkoren i övrigt för lånets åtnjutande torde lämpligen kunna utformas med §§ 20 och 21 kungörelsen den 13 oktober 1927 angående allmänna villkor och bestämmelser för lån från industrilånefonden såsom förebild.

Erforderliga medel för ändamålet borde äskas av riksdagen under fonden för låneunderstöd.

Genom den av kriget orsakade krisen har byggnadsverksamheten hårt *Departements-*
chefen. drabbats. Bland annat föreligga för närvarande stora svårigheter att anskaffa järnbalkar och armeringsjärn till rimliga priser. Varje strävan mot rationalisering inom husbyggnadsområdet ej minst i syfte att nedbringa kostnaderna måste därför mötas med intresse. Tillkomsten av inhemsk produktion av ett material, som i större omfattning kan ersätta utländska varor exempelvis järnbalkar, av vilka hittills importerats stora kvantiteter, bör hälsas med tillfredsställelse. Av den i ärendet förebragta utredningen lär framgå, att den s. k. strängbetongen ur nämnda synpunkter är att betrakta såsom en värdefull tillgång för den svenska byggnadsmarknaden. Med hänsyn härtill och då läget på kapitalmarknaden för närvarande torde lägga hinder i vägen för finansiering av en tillverkning i fabriksmässig skala av ifrågavarande betongmaterial helt på enskild väg anser jag mig, i likhet med de i ärendet hörda myndigheterna, böra tillstyrka, att ett lån av statsmedel för ändamålet utverkas av riksdagen.

De av kommerskollegium och statskontoret föreslagna lånebestämmelserna torde böra i huvudsak följas. Lånet, som bör beviljas sökandebolagets dotterbolag — Aktiebolaget Kv. Tryckeriet — torde sålunda få utgå med

ett belopp av 800,000 kronor. Utbetalningen av lånet bör ske i den mån arbetet fortskrider och med belopp varje gång som statskontoret efter samråd med kommerskollegium bestämmer. Förräntningen torde, såsom statskontoret föreslagit, böra ske efter 5 procent. Av lånet bör hälften eller 400,000 kronor återbetalas med lika kapitalbelopp årligen under 8 år och återstoden, 400,000 kronor, erläggas senast inom 10 år, allt från lyftningsdagen. Såsom säkerhet torde böra godtagas inteckningar i tomten nr 2 i kvarteret Tryckeriet i Stockholm till samma belopp som lånebeloppet med förmansrätt närmast efter inteckningar å 985,000 kronor jämte borgen för lånets amorteringsdel av sökandebolaget. I övrigt torde såsom villkor för lånets åtnjutande i tillämpliga delar böra gälla bestämmelserna i §§ 20 och 21 kungörelsen den 13 oktober 1927 (nr 402) angående allmänna villkor och bestämmelser för lån från industrilånefonden.

Under åberopande av det anförda och under framhållande att proposition i ämnet lärer enligt § 54 riksdagsordningen kunna avlätas utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända, hemställer jag alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lån för uppförande av en anläggning för tillverkning av strängbetong* för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 800,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Persson.